

Η θέση της Ελλάδος στον Σύγχρονο Κόσμο

του Νίκου Μαρκάτου*

Από αρχαιότατων χρόνων η Ελλάς έχει προσφέρει σοβαρότατο πολιτικό κεφάλαιο στην Ευρώπη. Απαιτείται να ζητήσει τους τόκους του, με τη μορφή της αναγνώρισης του ρόλου της και του προσήκοντα σεβασμού, αντί να απλώνει διαρκώς το «δισάκι της ελατείας».

Όμως, αντιπαρέχομαι την προσφορά της χώρας μας στα γράμματα και τις τέχνες του σύγχρονου κόσμου, επειδή πιστεύω ότι όπως οι κοινωνικοί αγώνες δεν πρέπει να εξαργυρώνονται, έτσι και η πολιτιστική δημιουργία δεν πρέπει να δίνεται αντιπαροχή για τη διεκδίκηση μιας θέσης στο διεθνή ανταγωνισμό. Η Ελλάς μπορεί να αποτελέσει τον ποιητή, το ζωγράφο και τον χαρτογράφο του Σύγχρονου Κόσμου, όχι όμως να πουλά το copyright της πολιτιστικής δημιουργίας, πολύ περισσότερο της αρχαίας, για να επιζήσει. Χρειάζεται και ενεργός παρουσία της χώρας στην Έρευνα και την Ανάπτυξη του Σύγχρονου Κόσμου.

να εξελιχθεί με υγιή τρόπο μια έστω καπιταλιστική ανάπτυξη. Για όσο διάστημα υπήρχαν δύο κόσμοι, η χώρα μας χρησιμοποιήθηκε ως βάση κλειδί στη Μεσόγειο, είχε στρατιωτική σημασία (σε αντίθεση π.χ. με την Λατινική Αμερική που χρησιμοποιήθηκε για αφαίμαξη πλουτοπαραγωγικών πηγών). Σήμερα όμως ποιά μπορεί να είναι η θέση της;

Από τεχνοκρατική άποψη η χώρα μας θα μπορούσε να διεκδικήσει θέση στη διεθνή αγορά. Οι Έλληνες επιστήμονες και τεχνικοί διατρέπουν στο εξωτερικό, και ο αντίλογος ότι εκεί βρίσκουν τα απαραίτητα μέσα, είναι μόνο μέρος της αλήθειας, γιατί η σύγχρονη διεθνοποίηση και η ανταλλαγή πληροφοριών μας δίνει, σε αρκετές περιπτώσεις, εφάμιλλες δυνατότητες. Όταν π.χ. ο επιστήμονας στην Ελλάδα κάθεται μπροστά στον υπολογιστή του, σε τί διαφέρει από τον συνάδελφό του στην Αμερική;

μερισμός. Έτσι μπορούμε να αγοράζουμε από το εξωτερικό υλικά πληρωτόντας τα έστω ακριβά, και να τους επενδύουμε τεράστια προστιθέμενη αξία, εκμεταλλευόμενοι το ικανοποιητικό ανθρώπινο δυναμικό, το μυαλό μας. Μη ξεχνάμε άλλωστε ότι ο λόγος που ο ηλεκτρονικός υπολογιστής είναι τόσο σημαντικός, είναι ακριβώς ότι χρησιμοποιεί τη σκέψη και όχι τη μηχανική ενέργεια.

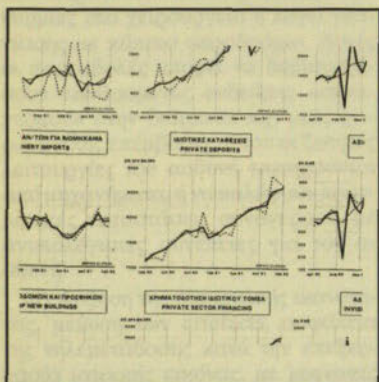
β) Η Πληροφορική και τα προϊόντα της. Έχει ήδη αναπτυχθεί επαρκώς στη χώρα και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για αύξηση της συμμετοχής μας στις δραστηριότητες του Σύγχρονου Κόσμου. Υπάρχουν ίσοι όροι στην παραγωγή π.χ. λογισμικού, εφόσον όταν κάποιος συνδέεται σ' ένα δίκτυο, δεν διαφέρει από τους άλλους, όπως συμβαίνει όταν δεν έχει π.χ. ηλεκτρονικό μικροσκόπιο ενώ έχουν οι άλλοι. Πρόκειται και πάλι για χρησιμοποίηση της έντασης «εγκεφάλου».

γ) Ένταση γεωργικής παραγωγής και επεξεργασίας τροφίμων. Συναφείς τομείς είναι και η βιοτεχνολογία, ιδιαίτερα με την υπάρχουσα επάρκεια γεωργικών παραπροϊόντων και αντίστοιχης γνώσης.

δ) Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας που υπάρχουν άφθονες στην Ελλάδα (ηλιακή και αιολική ενέργεια, γεωθερμία), όπου επίσης απαιτείται η χρήση του δυναμικού του «εγκεφάλου».

Βεβαίως δεν ισχυρίζεται κανείς ότι θα μπορούσαμε ποτέ να κατακλύσουμε τις διεθνείς αγορές με τα προϊόντα μας, έστω και στους πιο πάνω τομείς. Όμως, μπορεί σίγουρα η χώρα μας να διεκδικήσει την αναλογική της θέση στο διεθνή καταμερισμό εργασίας του τεχνολογικού τομέα. Άλλωστε, αυτοί που κατασκευάζουν αυτοκίνητα, ασφάλδες δεν χρειάστηκε να εφεύρουν τον τροχό.

Συμπέρασμα: Γιατί λοιπόν να γίνει η χώρα μας εργοστάσιο και να μη γίνει ένας τεράστιος και παραγωγικός εγκεφάλος;

Υπάρχουν προβλήματα. Από τα χρόνια του αγώνα για την παλιγγενεσία, ο ξένος παράγοντας καθόρισε σύνορα, άρχοντες και πολιτικές, στρατηγική ανάπτυξης, ακόμα και την νοοτροπία του λαού. Η χώρα είναι μικρή, χωρίς ιδιαίτερες πλουτοπαραγωγικές πηγές. Ωστόσο, και επί πλέον, ο μύθος της «Ψωροκόσταινας» έδρασε συνεργητικά στον παραγωγικό και τεχνολογικό μαρασμό, στην ανάπτυξη εμπορομεστικής αστικής τάξης, που δεν επέτρεψε

1. Οι τομείς ανάπτυξης πρέπει να είναι επιλεγμένοι.

Για παράδειγμα η βαριά βιομηχανία δεν είναι πλεονεκτική επιλογή για τη χώρα, διότι προϋποθέτει πλουτοπαραγωγικές πηγές και άλλου είδους οργάνωση. Έτσι οι υψικάμινι και οι πετρελαιοβιομηχανίες δεν ήταν καλή επιλογή, γιατί απαιτούν πρώτες ύλες και υποδομή και υπόκεινται σε χρηματιστηριακά παιχνίδια που η χώρα δεν αντέχει.

2. Τομείς συμμετοχής στο Σύγχρονο Τεχνολογικό Κόσμο.

α) Η έρευνα στα νέα υλικά προηγμένης τεχνολογίας είναι ένα παράδειγμα που ανταποκρίνεται στη μικρή μας χώρα, με χαρακτηριστικό την υψηλή προστιθέμενη αξία. Πέρασε η εποχή του ανταγωνισμού με βάση τα συγκριτικά πλεονεκτήματα. Πέρασε η εποχή της λεγόμενης αυτοδύναμης ανάπτυξης που για τη χώρα μας απεδείχθη ουτοπία λόγω των πολιτικών της επιλογών. Σήμερα υπάρχει διεθνής κατα-

(*) Ο Ν. Μαρκάτος είναι καθ. στο Τμ. Χημικών Μηχανικών και Πρώτης Ε.Μ.Π.

3. Προβλήματα υλοποίησης

α) *Θεσμικό πλαίσιο*, που μέσα από την ήδη αναφερθείσα ξενόφερτη ανάπτυξη και εξέλιξη, συμβαδίζει με το γενικό κλίμα αλλοπροσάσλων διαδικασιών, και δεν βοηθά στην υλοποίηση των πιο πάνω στόχων. Το ευτύχημα είναι ότι όταν προχωρήσει κάποτε η παραγωγική διαδικασία, επέρχεται εκσυγχρονισμός μέσα από τις απαιτήσεις της ίδιας της διαδικασίας.

β) *Νοοτροπία και κοινωνικό πλαίσιο*: Μας έμαθαν, για φανερούς λόγους, να το «ρίχνουμε έξω». Με τέτοιο πληθωρισμό «μη πάρεις σπίτι», «νοίκιασε και ξόδεψε τα λεφτά σου».

Η Ελληνική κοινωνία αισθάνεται γενικά απάθεια. Δεν έχει συναίσθηση αναγκών. Δεν έχει γενικά (και επικίνδυνα) συναίσθηση της ανάγκης να εργασθεί με συνέπεια. Πάει σπίτι στις 3 το πρωί και το δικαιολογεί με το δήθεν «είμαστε Μεσογειακός λαός». Παίζει ΠΡΟ-ΠΟ και λαχείο για να πλουτίσει. Αυτές και άλλες συναφείς νοοτροπίες που παρεμποδίζουν την Ανάπτυξη είναι φυσικά θέματα γενικότερης Παιδείας.

4. Άλλοι Τομείς Ανάπτυξης και Αισιόδοξα Μηνύματα

α) Η Ελλάς δεν κινδυνεύει να εξαφανισθεί από τους παγετώνες όπως οι δεινόσαυροι, γιατί είναι μικρή, και άρα πιο ευέλικτη. Το ότι δεν προσδέθηκε σε συγκεκριμένο μοντέλο ανάπτυξης, ήταν ταυτόχρονα ευχή και κατάρα. Οι άλλοι κλείνουν τα ανθρακωρυχεία, εμείς δεν έχουμε τι να κλείσουμε. Οι άλλοι που ανέπτυξαν βαριά βιομηχανική παραγωγή έθιξαν το περιβάλλον. Εμείς έχουμε τώρα μεγαλύτερη ευελιξία στο να επλξουμε τομείς ανάπτυξης με προηγμένη Τεχνολογία. Αρκεί μόνο να το κάνουμε.

β) Η Ελλάς υπήρξε πάντα μία καθαρή φωνή και πηγή ιδεών. Μάρτυς μου ο Πυθαγόρας και τα καθαρά μαθηματικά. Δεν μετρήσαμε τα τρίγωνα για να ξαναβρούμε τα χωράφια μας στη λάσπη του Νειλου, αλλά απλά για να εξερευνήσουμε τους άυλους και αιώνιους δρόμους του μυαλού μας. Μπορεί να ξαναγίνει αν απεγκλωβιστεί από τα πολιτικά ταμπού, τη στείρα προγονολατρεία και τολμήσει.

Ακόμα και σήμερα, με όλους τους εσωτερικούς και εξωτερικούς κλυδωνισμούς, μόνη αυτή αντέδρασε στην ιδέα της Ευρωπαϊκής εισβολής στη Βοσνία και μάλιστα πρότεινε ότι, κι αν ακόμα αυτό συνέβαινε, να μη μετέχουν τουλάχιστον δυνάμεις από τις γειτονικές χώρες. Αυτό βρίσκεται μάλιστα σε αντιδιαστολή με την Τουρκία, που όχι μόνο πρότεινε διεθνή επέμβαση αλλά μάλιστα και υπό τον έλεγχο των γειτονικών χωρών. Έτσι, ακόμα και σε αδύνατο σημείο, αυτό της Εξωτερικής Πολιτικής, η Ελλάς προσέφερε, κατά τη γνώμη μου, μεγάλη υπηρεσία στο σύγχρονο κόσμο.

γ) Η Ελλάς μπορεί να αξιοποιήσει την αίγλη του πολιτισμού της και το φυσικό της περιβάλλον. Ας μη ξεχνάμε ότι πηγή αυτής της αίγλης αποτελεί η μεθοδολογία της γνώσης, δηλαδή η φιλοσοφία. Έτσι η χώρα μας έχει τη δυνατότητα να προτείνει να γίνει μόνιμος παγκόσμιος χώρος επιστημονικών συνεδρίων, πολιτιστικών δραστηριοτήτων, εκθέσεων, κ.λπ. Χρειάζονται γι' αυτό σχεδιασμός, υποδομή, εκπαίδευση, αξιοπρεπής συμπεριφορά, αλλά ευτυχώς όχι σε υπερβολική δόση. Δεν πρέπει να παίξουμε το ρόλο του σταρ, ούτε του παλιού ειδώλου, που περιορίζεται στη γοητεία του και δεν δουλεύει σκληρά για να αξιοποιήσει το ταλέντο του. Τέτοιοι σταρ μένουν στη μετριότητα. Δεν πρέπει να είμαστε αυτοί που επαναπαύονται στις δάφνες τους,

αλλά αυτοί που χρησιμοποιούν παραγωγικά την αείποτε εξοικείωση με το πνεύμα.

δ) Η εμπορομεσιτική αστική τάξη χρεωκόπησε γιατί δεν έπαιξε ιστορικό και κοινωνικό ρόλο. Η πολιτική στην Ελλάδα, αλλά και διεθνώς, είναι κάτω από το ύψος των περιστάσεων. Βέβαια, δεν μπορεί να μην υπάρχει εσωτερική διαμάχη σε μια χώρα όπου η πάλη με το ίδιο το μυαλό της, γέννησε την ίδια τη φιλοσοφία. Παρ' όλα αυτά, πρέπει να περιορισθούμε στο «παιχνίδι κυρίων» και όχι στο αματηρό παιχνίδι «μέχρι τελικής πτώσης». Το αισιόδοξο είναι η μείωση της εξουσίας των πολιτικών, αφενός με την παράλληλη αύξηση του ειδικού ρόλου των τεχνοκρατών, που επιφορτίζονται όλο και περισσότερο με την ευθύνη της Ανάπτυξης, και αφετέρου με την αποκέντρωση των εξουσιών. Ήδη, αρκετοί δήμοι της χώρας δρουν πιο ουσιαστικά και με περισσότερη φαντασία από την κεντρική εξουσία. Μεγάλο μέρος στην αποκέντρωση όμως πρέπει να παίξουν και οι κοινωνικοί φορείς, οι επαγγελματικές και εργατικές ενώσεις, τα επιστημονικά σωματεία κλπ, που πρέπει να αναπτύξουν την αίσθηση της κοινωνικής τους συμμετοχής και ευθύνης, και να παίξουν δημιουργικό ρόλο, διατυπώνοντας και υλοποιώντας συγκεκριμένες προτάσεις*.

(*) Η συγγραφή του άρθρου αυτού προκλήθηκε από σχετική συνέντευξη του συγγραφέα στον κ. Δ. Κουμάνταρο, που δημοσιεύτηκε στην Ελευθεροτυπία, την 9/11/92.